

- Психолог. – 2011. – Жовтень. – № 37. – С. 25-29.
7. Масюкевич Н.В. Психология эффективного общения / Н.В. Масюкевич, Л.С. Кожуховская. – Из-во «Эльга», 2007. – 384 с.
  8. Орбан-Лембрик Л.Е. Психология професійної комунікації: [монографія] / Л.Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці: Книги-XXI, 2009. – 528 с.
  9. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С.Д. Максименко, М.М. Забродський. – К.: Главник. – 2005. – 146 с.
  10. Федорчук В.В. Комунікативна компетентність / В.В. Федорчук Комунікативна компетентність педагога [текст]: соц.-психол. тренінг / В.В. Федорчук; редкол.: Т. Гончаренко та ін. – К., 2007. – 128 с.
  11. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: [навч. посіб.] / І.М. Цимбалюк – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 464 с.
  12. Шапарь В.Б. Вооруженный нейтралитет, или Психология безопасного общения / В.Б. Шапарь. – Ростов-на-Дону: Из-во «Феникс», 2006. – 320 с.

УДК 81'23'243

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВИКОРИСТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ НАД ТЕКСТАМИ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

**Тетяна Заболотна, Світлана Танана
(Переяслав-Хмельницький, Україна)**

У статті аналізуються основні психологічні чинники використання особливостей мислення майбутніх учителів, у процесі самостійної роботи з вивчення іноземної мови, визначається їх місце й значення в навчальному процесі вищого навчального закладу.

Ключові слова: психологічні особливості, мислення, професійне спілкування, спрямоване навчання, самостійна робота, читання текстів.

В статье анализируются основные факторы использования особенностей мышления будущих учителей в процессе самостоятельной работы по изучению иностранного языка, определяется их место и значение в учебном процессе высшего учебного заведения.

Ключевые слова: психологические особенности, мышление, профессиональное общение, направленное обучение, самостоятельная работа, чтение текстов.

The main psychological factors of using the peculiarities of thinking of the future teachers in the process of an independant work in studying foreign languages are analyzed in the article, their place and significance in the higher school educational process is determined.

***Key words:** psychological peculiarities, thinking, professional communication, directed studying, independent work, reading of texts.*

Постановка проблеми. Життя сучасної людини вимагає постійного творчого потенціалу. Така необхідність виникає, перш за все, у зв'язку з великим зростанням потоку інформації, кількість якої в рік збільшується. Без потужного мислення зорієнтуватись у такому обсязі інформації неможливо. Посилює потребу в творчому мисленні й динаміка змін майбутніх учителів у процесі самостійної роботи при вивченні іноземної мови. Адже сьогодні вища освіта України знаходиться на етапі реформування у зв'язку з приєднанням до країн-учасниць Болонського процесу. І тому, перш за все, викладачам вищих навчальних закладів необхідно навчити студентів самостійно вчитися протягом їх професійної діяльності. Згідно вимог Болонського процесу у вищих навчальних закладах тривають деякі зміни: збільшується кількість годин для самостійного вивчення навчального матеріалу, викладачеві відводиться роль консультанта. На сучасному етапі виникають такі вимоги до студентів: самостійно засвоювати навчальні дисципліни за допомогою підручників, посібників, періодичних видань; користуватися Інтернетом; уводиться модульно-рейтинговий контроль знань.

Актуальність дослідження. Сьогодні актуалізується питання пошуку нових моделей організації навчально-виховного процесу у вищій школі, націлених на розвиток творчого мислення майбутніх фахівців, у процесі самостійної роботи при вивченні іноземної мови.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є вдосконалення організації самостійної навчальної діяльності студентів. Щоб зрозуміти основні засади самостійної роботи необхідно проаналізувати її зовнішні та внутрішні ознаки. Перша з них обумовлена навчальними функціями викладача, друга – пізнавальними функціями студента. Як відомо, пізнавальна діяльність охоплює ряд психічних процесів – мислення, мовлення, пам'яті, уваги. Всі вони взаємопов'язані, однак провідним є мислення, оскільки воно лежить в основі всіх інших психічних процесів, а найактивніші процеси мислення можливі тоді, коли кожен студент (суб'єкт, що пізнає), безпосередньо взаємодіє з об'єктом, що вивчається. Таким чином, щоб самостійна робота студентів, яка по суті стає основою вищої освіти, реалізувалася найбільш оптимально, необхідно, щоб студент був одночасно й об'єктом управління навчально-виховного процесу, й суб'єктом, який проходить шлях від пізнання до засвоєння наукових фундаментальних знань.

Безумовно, для забезпечення максимально сприятливих умов для організації процесу самостійної пізнавальної роботи студентів необхідно зважити на врахування таких факторів як: психологічні особливості мислення, теоретична й практична підготовка студентів; врахування специфіки навчального матеріалу; планування об'єму самостійної роботи та використання передових технологій навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливого значення в цій підготовці надається розвитку творчого мислення особистості, що простежується впродовж історичного шляху людства. До різних аспектів цієї проблеми зверталися мислителі: Сократ, Платон, Аристотель, Демокрит; корифеї філософської й педагогічної науки: Г. Гегель, І. Гербарт, Д. Дьюї, Я. Коменський, І. Кант; відомі вітчизняні просвітителі-педагоги минулого: О. Духнович, А. Макаренко, І. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Важливі дані про сутність психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців психолого-педагогічної галузі отримані в результаті досліджень науковців: О. Абдуліної, Р. Гуревича, Н. Кузьміної, Е. Лузік, Н. Ничкало, О. Пехоти, Л. Пуховської та ін.

Значення творчого мислення для розвитку особистості, методологічні засади системного підходу до вдосконалення означеного процесу, вироблення в студентів креативності знайшли своє відображення у працях: С. Васьковської, Л. Долинської, Л. Калмикової, М. Лили, Т. Люріної, С. Сисоєвої та ін. У них наголошується на необхідності врахування психологічних особливостей мислення майбутніх учителів у процесі самостійної роботи при вивченні іноземної мови.

Мета статті – проаналізувати психологічні чинники використання особливостей мислення майбутніх учителів у процесі самостійної роботи над текстами під час вивчення іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Суттєвим є те, що оволодівши досвідом самостійної діяльності, майбутній спеціаліст зможе постійно поглиблювати свої знання, формувати вміння творчої діяльності не тільки у вищому закладі освіти. Мотивація до самоосвіти та сформовані відповідні навички стануть надійними помічниками й у подальшому професійному житті. Людина, яка не займається самоосвітою, безнадійно відстає від інших колег у фаховому, політичному, соціальному й культурному світорозумінні. Тепер, коли розвиток науки відбувається надзвичайно швидко і з'являються нові інформаційні технології, які передбачають обмін інформацією та досвідом на міжособистісному, міжнаціональному, а також міжконтинентальному рівнях, вагомого значення набувають навички самостійної роботи й уміння творчо працювати з галузевою та загальнонауковою інформацією, що має різнопланову спрямованість. Мова йде передусім про сприйняття й опрацювання текстової інформації з підручників, посібників, монографій, фахових періодичних видань, інтернет-ресурсів. Зважаючи на це, у вищих навчальних закладах доцільно приділити увагу розробці та впровадженню методики самостійної роботи із навчальною літературою й першоджерелами при вивченні гуманітарних дисциплін.

Слід зазначити, що на факультетах вищих навчальних закладів досить часто значний обсяг матеріалу з соціально-гуманітарного блоку навчальних дисциплін (історія України, соціологія, філософія, культурологія, етика, психологія, українська й іноземна мови тощо) відводиться на самостійне опрацювання. Проте слід пам'ятати, що саме в процесі вивчення гуманітарних дисциплін важливим є опанування студентами нового навчального матеріалу,

набуття ними вмінь і навичок вивчати, узагальнювати, аналізувати, робити висновки й аргументовано їх висловлювати, тобто формування в них критичного, а також творчого мислення. Таким чином, першочергова мета полягає в тому, щоб у процесі самостійної роботи студент зміг сам: приймати рішення, мобілізувати свої здібності, узагальнювати отриману навчальну інформацію, перетворюючи її на системні наукові знання. Зрозуміло, що такий процес буде успішним за умови свідомого підходу студента до вирішення навчально-пізнавальних завдань [1].

У процесі організації самостійної роботи студентів, викладач має враховувати такі фактори, як: рівні готовності до сприйняття нового; наявність негативних стереотипів чи мотиваційної упередженості; рівні сформованості пізнавальної активності суб'єктів учіння; їх позитивне чи негативне ставлення до викладача й дисципліни, що вивчається, та до процесу учіння в цілому.

Актуальним на цьому етапі є виконання вправ на формування антиципації та пошук одиниць смислової інформації тексту з метою встановлення його основного змісту [6; 8]. Для відпрацювання прийомів прогнозування на рівні тексту пропонується прочитати заголовок і здогадатися, про що йтиме мова в тексті; прочитати перший абзац і визначити, про що може бути цей текст; прочитати другий абзац та намагатися передбачити подальший розвиток подій або зміст тексту. Формування умінь пошуку смислової інформації тексту в традиційній системі навчання здійснюється через систему передтекстових вправ:

1) знайти речення з вказівкою на певний персонаж;

2) причину певної дії або у яких вживаються задані граматичні конструкції й лексичні одиниці [6, с. 67]. Маючи метою формування стратегії опрацювання іншомовних автентичних текстів у мережі Інтернет, а не навчання читанню, але прагнучи навчити студентів «розумінню та подальшому використанню текстів» [8, с. 117], зазначимо, що ці дії виконуються не як самоціль, а спрямовані на розвиток умінь студентів швидко визначати важливість текстової інформації, а також її придатність для виконання комунікативного (післятекстового) завдання.

Нами було проведено анкетування 107 студентів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» 1 курсів за анкетною «Студент як учасник Болонського процесу» з метою виявлення здатності до самостійного оволодіння навчальним матеріалом, готовності навчатися в умовах модульно-рейтингової оцінки знань.

Отримані результати свідчать про те, що 35,4% опитуваних розуміють значення терміну «Болонський процес», але жоден студент не бажає навчатися самостійно. Тільки 3% студентів постійно готуються до занять, 46% – періодично. З точки зору студентів краще отримувати знання: на лекціях (30%) та на практичних заняттях (62,3%), у бібліотеці й за допомогою Інтернету (7%).

На початку кожного семестру, коли студентам пропонуються нові навчальні дисципліни, вони не мають певного уявлення про те, з якою метою ці курси й дисципліни включені в зміст їх освіти. Тому за потрібне вважається певна підготовка до сприйняття змісту, фактів, структури, інформації, що

пропонується в аудиторії або для самостійного опрацювання. Такий підхід сприяє процесу усвідомлення, прийняття, активізації розумової діяльності студентів, створенню позитивного психологічного клімату навчання. Актуальність інформації для суб'єкта учіння має безпосередній вплив на мотивацію учіння. Отже, для ефективної праці студенту потрібно, щоб завдання, які стоять перед ним, були не тільки зрозумілі, а й прийняті ним. Чим вища важливість курсів, дисциплін і предметів конкретної галузі знань, які сьогоднішні студенти зможуть використовувати в майбутній діяльності, тим вищим буде рівень мотивації учіння [2].

Для створення сприятливого відношення в студентів до самостійної роботи необхідно враховувати:

- рівень їх готовності до сприйняття нових курсів, дисциплін, програм;
- актуальність, потреби навчальної дисципліни в контексті нових вимог до професійної підготовки спеціалістів;
- готовність студентів спрямовувати свої зусилля на нові види діяльності;
- рівень мотивації навчання (високий, низький, позитивний, негативний, нейтральний, активний, пасивний);
- характер суб'єктивних сподівань студентів;
- прагматичну потребу в наданій навчальній інформації;
- можливість прагматичного використання програмної інформації;
- привілеї, що надає суб'єктові учіння володіння певною інформацією.

Установка на нове, як важливий компонент особистісної структури суб'єкта учіння, розглядається як готовність до певної активності, дій, до сприйняття й застосування нової інформації. Можна стверджувати, що установка (ставлення) суб'єкта учіння прямо й безпосередньо відбивають систему усвідомлених і неусвідомлених факторів, що сприяють чи, навпаки, блокують діяльність цього суб'єкта. Параметрами такої установки можуть бути: середовище, афективні компоненти (емоційна оцінка певного явища, навчальної дисципліни, курсу), когнітивний компонент (програми дій у процесі засвоєння дисципліни), зміст поданої інформації, здібності студента до сприйняття інформації, її опрацювання й трансформації [3].

Як свідчить практика, викладання у вищих навчальних закладах України, завдання для самостійної роботи, крім засвоєння нової інформації, можуть і мають сприяти формуванню в студентів раціональних навичок розумової праці, тобто як працювати з навчальною книгою, як членувати матеріал на смислові частини, як складати план і запитання до прочитаного тощо. Виконання таких завдань ставить студентів в умови максимальної самостійності, розраховані на найповніший вияв усієї суми знань і навичок, засвоєних студентами, й сприяє творчому прояву їх особистості. Сприяючи творчій уяві, мисленню, креативності, можна розвинути мотиваційну спрямованість на здобуття нових знань, на здатність до реалізації свого творчого потенціалу в навчальній, а пізніше професійній діяльності.

Як відомо, креативні здібності базуються, перш за все, на розумовій діяльності, на інтуїції, на мотивованості творчої діяльності та емоційних станах.

Висновки та перспективи досліджень. Усі ці процеси мають місце при засвоєнні конкретної навчальної інформації, проте поки що не приділяється достатньої уваги тому, щоб виконання навчальних завдань цілеспрямовано сприяло розумовій діяльності студентів, вимагаючи від них керуватися логічною точністю, самостійно вирішувати проблеми та творчо проявляти себе як професіонала і як особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О.В. До проблеми розвитку навичок розуміння навчального тексту студентами-філологами / О.В. Бойко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хм. ДПУ імені Г.Сковороди». – 2008. – Вип. 15. – С. 67-69.
2. Бородіна Г.І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови у немовному вузі / Г.І. Бородіна // Іноземні мови. – 2005. – № 2. – С. 28-30.
3. Вензик Л.М. К вопросу разработанности проблемы профессиональной направленности обучения / Л.М. Вензик // Сб. науч. стат. Проблемность в обучении иностранного языка в гуманитарном вузе. – Пермь. – 1994. – С. 165-167.
4. Лиля М.В. Розвиток творчого потенціалу особистості / М.В. Лиля // Творчий потенціал особистості: проблеми розвитку та реалізації: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2005. – С. 90-93.
5. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості / В.В. Рибалка. – К., 1996. – С. 5-19.
6. Розумникова О.М. Пол и профессиональная направленность студентов как факторы креативности / О.М. Розумникова // Вопросы психологии. – 2002. – № 1. – С. 111-125.
7. Роменець В.А. Психологія творчості / В.А. Роменець. – 3-є вид. – К.: Либідь, 2004. – С. 121-127.
8. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: навч. посібник / О.Б. Тарнопольський. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2005. – 248 с.

УДК 81'23

ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТА В ОСВІТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Георгій Калмиков
(Слов'янськ, Україна)

У статті висвітлюються результати психолінгвістичного теоретичного дослідження феномена «професійно-мовленнєва діяльність» як одного із виявів соціально орієнтованого мовленнєвого спілкування, розкривається структура цієї діяльності, зазначається її роль у забезпеченні розуміння студентами навчальної інформації в освітній комунікації.